

VOORBEELD ZUID-LIMBURGSE GROEVEN

Integraal plannen

Integraal plannen is hip. Iedereen praat erover, maar hoe doe je het eigenlijk? Aan de hand van de herinrichting van een groevegebied in Zuid-Limburg laten we zien dat bij integraal plannen het ontwerp een oplossing biedt aan de maatschappelijke problematiek in de streek, verschillende doelen gestapeld worden en beleid op regio- en lokaal niveau op elkaar afgestemd worden.

Voor de zandgroeven in Spaubeek en Schinnen (beide Zuid-Limburg) worden al twintig jaar dezelfde afwerkingsplannen gemaakt. De ontgronder is verplicht om, nadat de laatste kubieke meter zand verwijderd is, de groeve te herinrichten, of in elk geval daarvoor een plan te hebben. De plannen die hiervoor zijn gemaakt, zijn gericht op het met minimale middelen komen tot een aanvaardbare inrichting. De ruimtelijke relatie met de omgeving in deze plannen ontbreekt echter geheel, zoals ook de maatschappelijke positionering van de potentiële waarden van de groeven. Het is dus ook niet te zeggen of de heringerichte groeven voorzien in een behoefte. Invloed van bewoners en belanghebbenden is miniem, hun rol heeft zich logischerwijs tot nu toe beperkt tot het voeren van bezwaarprocedures. Kan dat niet anders? Er zijn kenteringen te zien, waaronder de provinciale verplichting voor ontgronders om de maatschappelijke meerwaarde van nieuwe ontgroningen aan te kunnen tonen voordat een nieuwe vergunning wordt afgegeven. Maar voor de herinrichting van het groevegebied was nog niets geregeld.

Onze benadering

Op verzoek van de Milieugroep Stort Westelijke Mijnstreek heeft de wetenschapswinkel van Wageningen Universiteit onderzoek gedaan naar mogelijk nieuwe benaderingen. Uitgangspunt was een integrale benadering, waarvan de kenmerken zijn:

1. Actorenanalyse. Alle belanghebbenden wordt gevraagd naar de problemen die in de regio spelen, welke rol zij zien voor het groevegebied (zie kader) en welke inrichting zij wenselijk achten. Omdat hierbij ook gemeenten, provincie en gebiedscommissie benaderd worden, wordt ook meteen de koppeling gelegd met de verschillende beleidslagen. In het geval van het groevegebied gaat het dan om beleid omtrent de aanleg van de ecologische hoofdstructuur, recreatie en wonen/werken in relatie tot krimp.
2. Leren van goede voorbeelden. Zuid-Limburg is niet de enige streek met zandafgravingen. In andere gebieden zijn inventieve ideeën ontwikkeld over hoe een groeve kan worden ingericht. Het is wel van belang om deze ideeën al ver voordat de groeve leeg is te formuleren, zodat in de

laatste fase van de ontgroning al rekening gehouden kan worden met de toekomstige inrichting. Zo zijn in Het Doornse Gat en in Opgrimbe (België) een aantal zandlichamen in de groeven blijven liggen, bijvoorbeeld om verschillende ruimten te creëren in de groeve.

3. Cyclisch plannen. Eerste schetsen van ontwerpen die mogelijk aansluiten bij wensen uit de streek zijn gepresenteerd aan bewoners en andere belanghebbenden. Hiervoor zijn vooral studentontwerpen zeer geschikt omdat zij gemakkelijk wilde ideeën produceren, en omdat die ook gemakkelijker geaccepteerd worden door omstanders. Niet dat er in onze latere plannen veel overgebleven is van de golfbanen, wandwoningen en futuristische kassen, maar het opende de discussie en gaf aan welke richting wel wenselijk was. Hierna zijn er nog sessies geweest met de begeleidingscommissie en de gebiedscommissie.
4. Geïntegreerde gebiedsschets. Om een echt zinvol ontwerp te maken moest het groevegebied gekoppeld worden aan aangrenzende gebieden zoals Landschapspark De Graven, de dorpen en het landbouwgebied op het plateau.
5. Deeluitwerkingen. Het inrichtingsplan is vervolgens uitgewerkt in een flink aantal deelstudies. Dit zijn geen eindbeelden, maar wel beelden die voldoende detail bevatten om de discussie over de integrale herinrichting van het gebied te entameren.

De laatste twee stappen werken we hierna uit.

Geïntegreerde gebiedsschets

In onze visie worden natuur, recreatie en waternetwerken versterkt. Dit gebeurt ten eerste door de beide zijden van het dal met elkaar te verbinden. Het groevegebied kan zo als overloopgebied dienen voor het drukke De Graven, dieren kunnen weer van de ene naar de andere kant migreren en het water van Het Hoogbeeksken kan op een natuurlijke manier afstromen.

Daarnaast wordt er om dezelfde reden een groen netwerk aangelegd in het Groevegebied. Ook dit netwerk is multifunctioneel: het zorgt voor verbindingen voor dieren (das, hazelmuis...), voor een recreatief padenstelsel (fietsen, wandelen, paardrijden...) en voor waterretentie (inzijgen

Illustratie: Dorith van Gestel

Potentiële waarden van het groevengebied: uitkomst van actoren-analyse, uitgangspunt voor ontwerp

Natuur

Lokaal: specifieke groevenatuur (soorten) en processen (zie verborgen valleien).

Regionaal: aansluiting op ecologische hoofdstructuur en Provinciaal Ontwikkelingszone Groen (POG) (geldt voor hele gebied rondom groeven).

Geologie en landschap

Lokaal: steile wanden, besloten wereld, zichtbare en leesbare ondergrond (Van der Ven et al., 2008).

Regionaal: bijdrage aan de landschappelijke kwaliteiten van het plateau: openheid, ver kunnen kijken. Probleemoplossend vermogen voor andere landschappelijke problemen (bijvoorbeeld waterinzijging, erosie (Bink et al., 2008).

Cultuurhistorie

Regionaal: groeven zijn onderdeel van Limburgs cultureel erfgoed. Naast de hiervoor geschetste ecologische, landschappelijke en recreatieve meerwaarde van het niet-volstorten van voormalige groeven ligt een belangrijke reden voor het openhouden ervan in de cultuurhistorie. Al sinds mensenheugenis is Limburg rijk aan kleine en grote groeven. Als we die allemaal weer 'met het maaiveld gelijk maken', verdwijnen er weer een stukje Limburgse cultuurhistorie en Limburgse identiteit.

Recreatie

Lokaal: behoefte van mensen uit Schinnen en Spaubeek om een ommetje te maken.

Regionaal: hoge bewoningsdruk, behoefte aan nieuwe recreatieterreinen zoals De Graven.

Regionaal: groeven onderdeel van regionale en landelijke recreatieve structuur.

Economie

Lokaal: rendement voor de ontgronders en eigenaren.

Regionaal: nieuwe economische dragers voor de regio zijn gewenst.

Sociale, beleidsmatige en wettelijke inpassing

Lokaal: draagvlak onder belanghebbenden. Snelheid waarmee een alternatief gerealiseerd kan worden.

Regionaal: passend in regelgeving en in regionaal beleid.

water in de bodem, met als gevolg minder modderstromen en een nattere dalnatuur).

Binnen dit raamwerk dienen de groeven als bijzondere elementen.

Ze zijn enerzijds grotere natuurelementen (stapstenen) in het ecologische netwerk en anderzijds bijzondere stukjes natuur met hun eigen waarden (oeverzwaluwen, oehoe...). Voor recreanten die hun rondje lopen of fietsen – misschien wel over de aan te leggen fietsbrug! – betekenen de groeven een uitstapje in een bijzondere (afgesloten) wereld met een kijkje op de geologische gelaagdheid, de geschiedenis van de delfstofwinning en mogelijke nieuwe gebruiksvormen zoals wijnbouw. Op deze manier wordt het gebied zeer aantrekkelijk als woon- en vestigingsklimaat.

Deeluitwerkingen

Deze deeluitwerkingen zijn voorbeelden van een reeks uitwerkingen die gebruikt zijn om de gebiedsdiscussie aan te zwengelen.

Zo is er een toeristisch-ecologisch transferium ontworpen dat de twee landschapsparken ontsluit en met elkaar

Illustratie: Akke Bink - Wiegersma

verbindt. Voor zowel mens als dier vormen de snelweg en de spoorlijn anders namelijk een te grote barrière.

Ook voor de voormalige groeven zijn diverse deeluitwerkingen gemaakt, die alle gemeen hebben dat de groeven een meerwaarde krijgen voor het gebied, en dan met name voor de mensen uit de nabijheid. In plaats van afgesloten 'no-go areas' worden de groeven dus weer teruggegeven aan de bevolking.

Resultaten tot nu toe

De kracht van integraal plannen uit zich in het Zuid-Limburgse groevengebied tot nu toe onder meer in:

- de duidelijke meerwaarde van de nieuwe plannen boven de 'oude' plannen die voor de groeven gemaakt werden, omdat ze nadrukkelijk antwoord geven op lokale en regionale opgaven;
- het grotere draagvlak voor de nieuwe plannen, omdat veel meer partijen bij de formulering ervan betrokken zijn;
- het feit dat de lokale milieugroep haar strategie kon wijzigen: van tegenpartij naar meedenkpartij;
- dat betrokken beleidsmakers, die het groevengebied voorheen amper op het netvlies hadden, de groeven zijn gaan zien als een kans om gebiedsambities te realiseren.

Geleerde lessen

Geïntegreerd plannen houdt rekening met de wensen en belangen van meerdere partijen, ziet verbindingen met de omliggende gebieden en stapelt kwaliteiten in het gebied zelf. Daardoor levert het betere plannen. Geïntegreerd plannen kost in eerste instantie veel tijd; onderhavig proces heeft twee jaar gelopen. Waarschijnlijk is de totale doorlooptijd echter niet eens zo veel langer, omdat het brede draagvlak er voor zorgt dat omwonenden en andere belanghebbenden mee- in plaats van tegenwerken.

↑ **Derk Jan Stobbelaar,**
Hogeschool Van Hall Larenstein, Velp

↑ **Hugo Hoofwijk, De Groene Link,**
Wageningen

Literatuur

- Stobbelaar & Hoofwijk, 2009. *Groeven en Graven. Nieuw leven voor zandgroeven in Zuid-Limburg. Wetenschapswinkelrapport 260, Wageningen Universiteit en Research Centrum.*
- Van der Ven, H.K. Perreijn & D. van Gestel, 2008. *Landschap op de helling. Een stevige toekomst voor de omgeving Spaubeek, Zuid Limburg. Masterplan Afstudeerfase, Hogeschool Van Hall Larenstein, Velp.*
- Bink, A., Marcellis & M. Planthof, 2008. *Spaubeek: de stoere kant van het Geleenbeekdal. Masterplan Hogeschool Van Hall Larenstein, Velp.*
- Zie verder: <http://www.wetenschapswinkel.wur.nl/NL/projecten/Projecten2009/zandgroeven/>.